

впливають на вихідні детермінанти всього процесу. Так, у мистецтві виникла художньо-естетична система модернізму, що об'єднувала безліч відносно самостійних напрямів і течій, пов'язаних ідеєю пошуку шляхів виходу з ідеологічної, політичної, соціальної і духовної кризи суспільства. Цей тотальний взаємовплив дискретів (дискрет – від лат. *diskretus* – розділений, переривистий – форма якісної визначеності, виділеності, автономності фрагмента тотальності) розгортається як невинний процес їхнього увідповіднювання, внаслідок чого культура зберігається не лише в цілісності, а в цілісності своїх еволюцій і трансформацій, здійснюється як культурогенеза, що супроводжується якісною зміною структур, зв'язків, відносин, самого складу дискретів.

Отже, сизигійна “душа” культурної цілісності, як і тенденція до самоувідповіднювання її форм, завжди існує як виявив їх самодетермінації. Зі сказаного зрозуміло, що взаємовідповідність суб'єктів і об'єктів культурної тотальності ґрунтується на сизигійних відношеннях людини з усезагальною ідеєю, втіленою в універсальному організмі соціокультури. На цих засадах рух мислення приводить до тотальної рефлексії і, в такий спосіб, – до інтегративного пізнання об'єктивного світу (історичного, соціального, логічного, художнього тощо), що дозволяє врешті-решт усвідомити самого себе.

*Стечкевич О.,
Інститут педагогіки м.Львова*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УРОКУ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Система професійно-технічної освіти зорієнтована на те, щоб задовольнити потреби різних галузей господарства в робітничих кадрах з високим рівнем професійних знань, умінь та навичок. Основною формою виробничого навчання, яке забезпечує професійну підготовку майбутніх фахівців залишається урок. Однак, в останні роки цілі та структура уроку підлягають суттєвим змінам.

Більшістю педагогів урок трактується як закінчений в смисловому, тимчасовому і організаційному відношенні відрізок (етап, ланка, елемент) навчального процесу. Основні зусилля теоретиків і практиків у всьому світі спрямовані створення і впровадження таких технологій уроку, які дозволяють ефективно, за короткий час вирішувати завдання навчання. Як основна організаційна форма урок повністю підпорядковується усім закономірностям процесу навчання незалежно від його форми.

За класичними міркуваннями, зокрема М.М.Скаткіна [2] урок можна розглядати двояко: як організаційну форму навчання і як відрізок процесу навчання, здатний відобразити всі його особливості. Тривалий час домінувала ідея комбінованого уроку, на якому повинні були досягатися всі цілі навчання. В структурі уроку взаємодіють практично всі компоненти складного процесу навчання: загальні педагогічні цілі, ди-

дактичні завдання, зміст, методи, матеріальне оснащення і тощо.

На сучасному етапі урок розглядається не стільки з точки зору формального поєднання і послідовності його етапів, скільки з позицій постановки і досягнення цілей, ефективності пізнавальної діяльності. Викладач вільний у виборі структури уроку за умови, що вона забезпечує високу результативність навчання і виховання. Однак, відношення теоретиків і практиків до "безструктурного" уроку неоднозначне: розкріпачення вчителя, безумовно, прогресивний крок, але порушення закономірностей пізнавальної діяльності, виникаючі в умовах довільного, необґрунтованого поєднання етапів уроку – великий недолік [3].

Особливості сучасного уроку у професійно-технічному навчальному закладі доцільно аналізувати на основі розглянутої С.Я. Батишевим схеми [4]. У теорії розрізняють дидактичну, основну структуру уроку та три його підструктури: логіко-психологічну, мотиваційну і методичну. Дидактична структура складається з трьох етапів: актуалізація опорних знань і способів дій; формування нових понять і способів дій; застосування знань, формування навичок і умінь, які виступають як три узагальнені дидактичні завдання, що вирішуються в різній мірі на кожному уроці. Дидактична структура є регулятивом діяльності передусім викладача.

Формування навичок пошукової діяльності учнів забезпечується логіко-психологічною підструктурою продуктивного засвоєння знань, що містить: створення проблемної ситуації і постановку проблеми; висунення припущень, гіпотез і їх обґрунтування; доведення гіпотез; перевірку правильності розв'язання проблеми; формулювання висновків; застосування знань в незнайомій ситуації.

Викладачеві також необхідно здійснювати свою діяльність у відповідності з такою мотиваційною підструктурою уроку: організація і управління увагою учнів; роз'яснення значення діяльності; актуалізація мотиваційних станів; спільна з учнями постановка цілей заняття; забезпечення ситуацій успіху в досягненні мети; підтримка позитивних емоцій і стану впевненості учнів в своїх діях; оцінювання дій, процесу і результатів навчання.

Всі вищеназвані структури уроку реалізуються в практичній діяльності викладача за допомогою методичної підструктури, яка характеризується значною варіативністю. Число елементів в ній, їх послідовність визначаються педагогом виходячи із загальної дидактичної структури уроку і цілей навчання, виховання і розвитку учнів [4].

В умовах професійно-технічного навчального закладу дидактична структура уроку не зазнає змін. Взаємозв'язок загальної і професійної освіти впливає, головним чином, на зміст таких етапів сучасного уроку як актуалізація та застосування знань й умінь. Урок повинен бути логічною одиницею теми, розділу, курсу.

Особливості сучасного уроку полягають у такому: урок передбачає реалізацію функцій навчання в комплексі (освітню, розвиваючу та виховну); дидактична структура уроку має строгую систему побудови; зміст уроку відповідає освітньому державному стандарту, навчальній програмі відповідної дисципліни в рамках навчального

плану; кожен урок є ланкою у системі уроків; урок відповідає основним принципам навчання, на ньому застосовується визначена система методів та засобів навчання для досягнення поставлених цілей уроку [1]. Серед загальних вимог, яким повинен відповідати якісний сучасний урок, виділяються ще використання новітніх досягнень науки, передової педагогічної практики, побудова уроку на основі закономірностей учбово-виховного процесу; реалізація на уроку в оптимальному співвідношенні всіх дидактичних принципів і правил; забезпечення належних умов для продуктивної пізнавальної діяльності учнів, а також їх інтересів з обліком, схильностей і потреб; встановлення міжпредметних зв'язків; зв'язок з раніше вивченими знаннями і вміннями, опора на досягнутий рівень розвитку учнів; мотивація і активізація розвитку всіх сфер особистості; логічність і емоційність всіх етапів навчально-виховної діяльності; ефективне використання педагогічних засобів; зв'язок з життям, виробничою діяльністю, особистим досвідом учнів; формування практично необхідних знань, умінь, навичок, раціональних прийомів мислення і діяльності; формування вміння вчитися, потреби постійно поповнювати обсяг знань; ретельна діагностика, прогнозування, проектування і планування кожного уроку.

До сучасних вимог, що відображають розвивальні цілі навчання на уроках відносяться: постійне формування і розвиток позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності учнів, інтересів, творчої ініціативи і активності; вивчення і облік рівня розвитку й психологічних особливостей кожного учня, проектування "зони ближнього розвитку"; проведення навчальних занять на "випереджувальному" рівні, стимулювання настання нових якісних змін в розвитку; прогнозування "стрибків" в інтелектуальному, емоційному, соціальному розвитку учнів і оперативна перебудова навчальних занять з урахуванням змін, що відбуваються. Крім перерахованих вимог до уроку ще виділяються і інші: організаційні, психологічні, управлінські, вимоги оптимального спілкування вчителя з учнями, вимоги співпраці, санітарно-гігієнічні, етичні і тощо [3].

Характерною особливістю кінця ХХ – початку ХХІ століття є те, що в практиці загальноосвітньої і професійної школи активно виникають нестандартні форми проведення уроку. Нестандартний, або інноваційний, урок – це заняття, що має нетрадиційну, гнучку, варіативну структуру і орієнтоване, головним чином, на підвищення інтересу учнів до навчання за допомогою нової форми організації їх навчальної діяльності. Перш за все це інтегральні, театралізовані, бінарні, міжпредметні, комп'ютерні уроки та інші.

Нестандартні уроки, незвичайні за задумом, організацією та методикою проведення, більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття зі строгою структурою і встановленим режимом роботи. Тому практикувати такі уроки слід усім викладачам. Але перетворювати нестандартні уроки в головну форму роботи, вводити їх в систему недоцільно із-за втрати часу, відсутності серйозної пізнавальної праці, невисокої результативності [3].

У професійно-технічних навчальних закладах за формою проведення можна виділити такі групи інноваційних уроків: уроки у формі змагань і гри (конкурс, турнір, естафета, дуель, КВК, ділова гра, кросворд, вікторина); уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих в суспільній практиці (дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія); уроки, засновані на нетрадиційній організації навчального матеріалу (урок мудрості, прозріння, урок «Дублер починає діяти»); уроки, що нагадують публічні форми спілкування (прес-конференція, аукціон, бенефіс, мітинг, регламентована дискусія, панорама, телепередача, телеміст, рапорт, діалог, «жива газета», усний журнал); уроки-фантазії (урок-казка, урок-сюрприз); уроки, засновані на імітації діяльності установ і організацій (суд, слідство, трибунал, цирк, патентне бюро, вчена рада, редакційна рада) [4].

Ефективність сучасного уроку передбачає і застосування сучасних технічних засобів. Вони вдосконалюють процес засвоєння, підвищують продуктивність навчальної праці, збагачують різноманітність застосування того або іншого методу. Разом з тим безсумнівно і те, що технічні засоби не тільки не здатні замінити вчителя і спілкування з ним, але саме виконання ними своєї ролі можливе тільки при умові високої загальної і педагогічної культури вчителя.

Комп'ютеризація практично всіх сфер людської діяльності, розвиток ефективних інформаційних технологій, стрімке зростання ролі і значення інформації в сучасному суспільстві вимагають докорінних змін у підготовці кваліфікованих робітників. Йдеться про новий підхід до навчання, який ґрунтується на відродженні духовності шляхом гуманізації та гуманітаризації освіти, розробки і запровадження нового змісту навчання на основі державних стандартів, виходячи з яких, можна було визначити рівень підготовленості учнів, оцінити їх досягнення як при поточному, так і при підсумковому контролі.

Широке використання комп'ютерної техніки зумовлює зміни у структурі навчальних планів і програм, виникнення нових навчальних предметів, до того ж комп'ютерні засоби навчання і нові інформаційні технології здатні докорінним чином змінити систему освіти.

Чимала кількість спеціальностей на ринку праці вимагає вміння працювати з комп'ютерною технікою. Професійно-технічні навчальні заклади розпочали активну підготовку таких робітників паралельно з вищими навчальними закладами. Однак, на практиці часто порушується принцип наступності знань, коли випускники професійно-технічних навчальних закладів, після вступу у вищий навчальний заклад починають вивчати вже вивчене програмне забезпечення, здобувати здобуті вміння та навички. Зміст чинних навчальних програм і планів різних професійно-технічних навчальних закладів не узгоджені. Маючи змогу у відведену кількість годин спеціальних курсів та виробничого навчання ввести вивчення тієї чи іншої програми, викладачі та майстри виробничого навчання вибирають ту, якою володіють самі, а не ту, якою ко-

ристуватиметься випускник на робочому місці.

Організація уроків виробничого навчання з використанням комп'ютерної техніки у професійно-технічних навчальних закладах на сьогодні займає одне з чільних місць у дидактиці професійної школи. На нашу думку, у формуванні сучасної високоефективної системи уроків виробничого навчання ідеї комп'ютеризації повинні інтегруватися з розробками нестандартних уроків. Це дає можливість одночасно змоделювати на уроці за допомогою комп'ютерної техніки вузлові процеси професійної діяльності та підвищити інтерес учнів до навчання в цілому.

Література

1. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. – СПб: Питер, 2000.
2. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики / Под ред. М.Н.Скаткина. – М.: Просвещение, 1982.
3. Пидласый П.И. Педагогика. – М.: Просвещение: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996.
4. Профессиональная педагогика / Под ред. С.Я.Батышева. – М.: Ассоциация "Профессиональное образование, 1999.

*Тополя Л.В.,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Необхідною дидактичною метою навчання є оволодіння кожним учнем практичними вміннями і навичками на рівні, який відповідає його навчальним можливостям. Часто для успішного формування вмінь та навичок практичного застосування знань, учням необхідно розв'язувати велику кількість однотипних завдань або таких, які відрізняються незначною мірою. Така діяльність швидко втомлює учнів, у них зникає бажання виконувати вправи, розв'язувати задачі, а отже, активність учнів різко падає. Це в свою чергу призводить до зниження якості навчання. Негативних факторів, які з'являються у навчальному процесі під час формування в учнів умінь і навичок, можна позбутися через використання дидактичних ігор. Відсутність інтересу до виконання однотипних завдань підмінюється в цьому випадку інтересом до самої гри, яка активізує пізнавальну діяльність учнів, що сприяє якісному оволодінню вміннями та навичками.

Урок формування вмінь передбачає такі етапи: організаційний, постановка мети, перевірка домашнього завдання й актуалізація опорних знань, виконання вправ (задач, прикладів) стандартного, реконструктивно-варіативного, творчого типів. Форму-